

NÛGDLÎT

En forhistorisk boplads i Thule distriktet

Af professor, dr. phil. Erik Holtved

Endnu for syv år siden måtte mere omfattende arkæologiske recognosceringer i Thule distriktet foretages med slæde, på en tid da landet de fleste steder endnu ikke var snebart, og der derfor altid var risiko for at overse ting, der kunne ligge gemt under sneen. Ligeledes var der områder, der sjældent besøgte om sommeren af befolkningen, som ellers måske ville have været i stand til at give fyldigere oplysninger. Det sidste forhold vil nu formodentlig ændre sig noget på grund af den større anvendelse af motorbåde, men der vil dog sikkert nu som før være muligheder for arkæologiske overraskelser. En sådan overraskelse var Nûgdlît.

Nûgdlît ligger kun ca. 50 km nordvest for den gamle Thule station, på et lille næs lidt udenfor munden af Granville Fjord. Det ligger således udenfor alfarvej og besøgte næsten kun af en enkelt mand, der havde rævesakse stående derude om vinteren. Jeg havde tidligere hørt, at der skulle ligge ruiner ude på de kanter, og vedkommende fortalte, »at der måske nok var 11«. I juni 1947 tog jeg derud sammen med nogle folk for at foretage udgravninger, og undersøgelserne godtgjorde, at der indenfor et område af ca. 400 meters udstrækning lå i det mindste 62 større og mindre tomter, med andre ord den største hidtil konstaterede ruinplads i Grønland.

Det viste sig hurtigt, at ruinerne måtte stamme fra forskellige perioder. De delte sig både efter udseende og beliggenhed i tre grupper, hver med sit karakteristiske præg. Øverst og nær indersiden af næsset lå fire ruiner, af form næsten rektangulære med rester af smukt stensatte mure. De mindede ganske om de i 1936 fundne ruiner ved Kap Kent på Inglefield Land, som formodentlig kan dateres til ca. 13. årh. – Længere ude, med front mod havet, lå en gruppe på 13 ruiner, alle med svære jordvolde og yppig græsvækst. Nogen nærmere undersøgelse kunne ikke foretages, da de fyldtes med vand, som ikke kunne bortdrænes indenfor den tid vi havde til rådighed. Efter udseendet at dømme hører disse ruiner dog til en periode, der er kendt fra den gamle boplads ved Thule, sandsynligvis fra omkring det 16. årh. –

Tæt udenfor begynder den tredje gruppe, der dækker det midterste, ganske smalle parti af næsset, der på et enkelt sted er knap 10 meter bredt, idet havet bryder rask ned

*Nugdlit's qagse med en af de høje tagstøtter af sten.
Stenen til højre står endnu oprejst; den til venstre er faldet ned.*

Foto: Høltved

på det fra begge sider. De 45 tomter, der konstateredes her, er også alle orienterede mod havet. Af de yderst mod havet liggende er husgangene mer eller mindre bortskyllet, og af et par huse på indersiden af næsset fandtes til gengæld ikke stort andet end husgangen bevaret. Det var tydeligt, at tomterne måtte være temmelig gamle. I de fleste tilfælde var de overgroet med lyng, og voldene hævede sig kun ganske lidt over terrænet. Det ejendommeligste træk var dog det, at imellem de umiddelbart kendelige tomter fandtes en del svage forsænkninger i terrænet, der ikke så ud til at stamme fra naturens hånd. Udgravningerne skulle vise, at der her forelå en boligtype, der ikke tidligere var konstateret i Grønland. Men også de øvrige huse frembød visse ejendommeligheder.

Om denne gruppe blev hele arbejdet koncentreret, og det lykkedes at få udgravet de fleste af tomterne. Vinterhusene frembød i alt væsentligt de samme træk, som kendes fra Thule- og Inugsukulturens huse. Grundplanen varierede fra rektangulær til »pare-formet«, med en eller flere udbygninger, og husgangen var dybt forsænket. Der var dog den ejendommelighed, at husgangen som regel var gravet dybt ned helt til mundingen, så man har måttet stige ned i husgangen. Og ved et enkelt af husene fandtes yderligere rester af et stensat forhus, der foruden nedgang til husgangen også rummede et ildsted og et solidt bygget forrædsrum. I det samme hus fandtes desuden et stort kogerum som en udbygning i husets forside. Lignende kogerum med store stensatte ildsteder forekom

Foto: Holtved

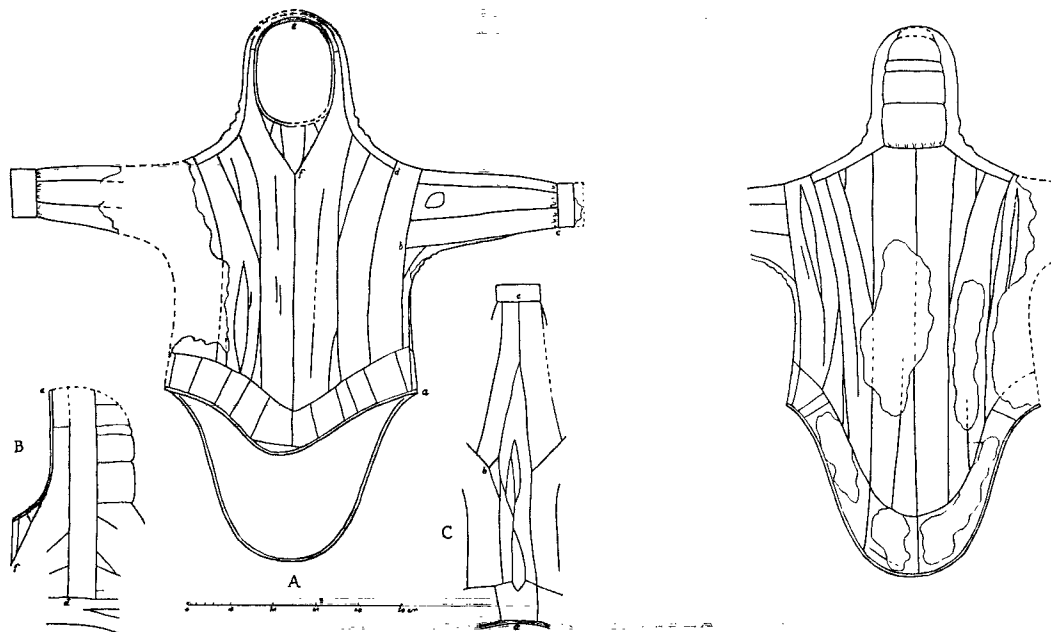
*Udsigt gennem den dybe husgang i et af husene.
Til venstre ses kogerummet, og for enden af husgangen resterne af forhuset.*

i næsten alle husene, og i forbindelse med de mange rester af hvalbarder viser det, at stedet har været beboet af en udpræget hvalfangerbefolkning.

Den ejendommelige indgangsbygning ledte straks tanken hen på vesteskimoerne, der ofte laver sådanne udbygninger af træ. Og husene med de store ildsteder mindede om dem, der i 1936 blev fundet på ruinøen udfor Marshall Bugt på Inglefield Land, og som formodes af disse folk at være udbredt videre i Grønland, hvor de er almindelige i de følgende århundreder, der imidlertid er præget af Inugsukkultur.

Noget, der tydede på Inugsukkultur, fandtes ikke på Nûgdlît. Fundene, der blev gjort i husene, viste tydeligt ældre Thule kultur, og det varede ikke længe, før der dukkede former op, som bekræftede det nære slægtskab med ruinøen, i særdeleshed harpunspidser med en ejendommelig lille knob på sporen.

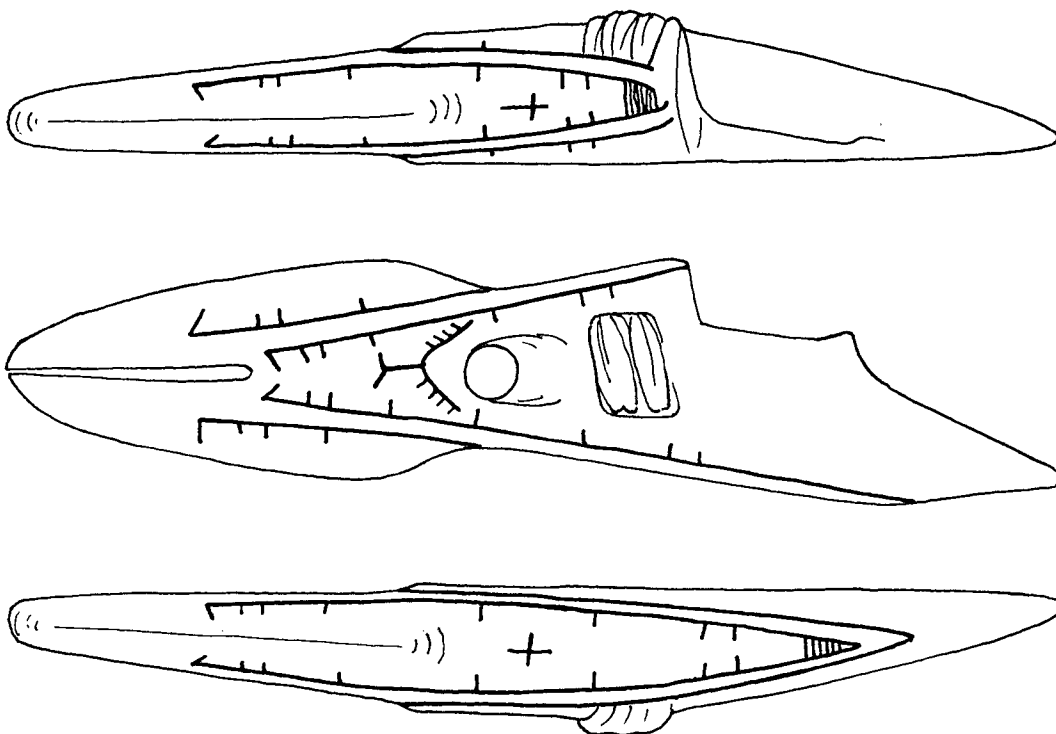
Det er tidligere godtgjort, at denne »Ruinøfase« må skyldes en indvandring vestfra, der på grundlag af fund af nordbosager og fraværelse af Inugsukelementer formodes at have fundet sted i det 13. eller 14. årh. – Materialet fra ruinøen var dog ikke overvældende stort, så det var af betydelig interesse her at finde en hel boplads, der repræsenterede den samme kulturfase, endda i endnu renere skikkelse. Det samlede antal fund udgør ca. 1200 genstande, repræsenterende 103 kulturelementer. Af disse er 31 i Grønland kun fundet på Nûgdlît. På tilsvarende måde fandtes også 31 elementer, som kun

Tarmaskindspels fra Nûgdliit. Den adskiller sig fra de fleste kendte tarmaskindspelse ved at have skøder for og bag. Sammen med andre dragtstykker fandtes den nedfrosset i en af husruinerne og er således blevet bevaret gennem mere end 600 år. Formodentlig er det den ældste bevarede eskimopels. Om den har været brugt af en mand eller kvinde kan ikke siges med bestemthed. Formen tyder dog på, at den næppe har været brugt i kajak, men fortrinsvis på land. Dog kan man ikke se helt bort fra den mulighed, at mænd også har båret sådanne overtrækspelse, når de har været på hvalfangst i umiaq, den store skindbåd. Nûgdliit-folkene var netop store hvalfangere.

er truffet i forbindelse med Ruinøfasen, og lagt til de første giver de et fyldigt billede af denne nyindvandrede kulturs ejendommeligheder. Hertil kommer for Nûgdliits vedkommende et klart billede af bopladsens anlæg, når den kan udfolde sig uden hindringer fra terrænets side. Også i denne henseende ledes tanken mod Alaska.

Hele bopladsen er anlagt på næsten plan grund, og størsteparten af vinterhusene ligger på række tæt ud mod havet, medens der bagved findes mere spredt bebyggelse. Frit beliggende, et stykke bagved, findes stedets qagsse, festhuset, et hus meget større end de andre, og hvis tag har været båret af to godt 1 ½ m høje stenstøtter, hvoraf den ene endnu stod i skrå stilling, medens den anden lå væltet og brækket i stykker. På de åbne pladser imellem vinterhusene fandtes de nævnte svage fordybninger, der ved udgravningen viste sig også at være rester af en slags boliger, efter al sandsynlighed sommerhuse af en ganske let konstruktion. De manglede alle de for telte karakteristiske stenkredse, så deres afgrænsning kunne ikke fastslås med bestemthed, men i midten af tomten fandtes en forsænkning af mer eller mindre 8-tal-agtig form, på sine steder med stensat kant og fliselagt bund. En af tomterne har haft en ret solid stensat indgang, der skrå-

Ornamenteret harpunspids fra Nagdliit. Af type hører den til ældre Thule kultur, men indenfor denne har man ikke hidtil fundet eksemplarer med så rig dekoration. Visse dekorative elementer som korsfiguren og de krumme sporelinier ved linehullet har også stærkere tilknytning til palæoeskimoisk ornamentik, således som den kendes fra Dorset og Ipiutak-kulturen.

nede jævnt ned fra terrænet, og i flere fandtes ildsteder, – ja i en af dem kunne konstateres en hel mængde diminutive »legetøjsildsteder« spredt allevegne i tomten. Der fandtes intet, der kunne angive, hvorledes taget har været. Man kan kun formode, at disse boliger har haft en teltagtig overbygning. – Kun en enkelt af forsænkningerne manglede de her nævnte karakteristiske træk. Ved udgravningen kunne kun konstateres et plant gulvområde, ved hvis ene side fandtes to ildsteder tæt ved siden af hinanden. Mulig det har været en festplads til ceremoniel spisning af hvalkød. Sådanne kendes både fra Canadas og Grønlands Thule-kultur, men er isåfald begrænset af en stenkreds. I en af disse tomter var deponeret et lille lager af hvalbarder, og andre fund godtgjorde med sikkerhed, at de tilhørte samme kulturfase som vinterhusene, en vestlig fase af Thule-kulturen.

Af særlig interesse var det i vinterhusene også af finde rester af klædningsstykker: vanter, kamikker, barneklæder, og i særdeleshed tarmskindspelse. De sidste var, som man kunne vente, i temmelig forrevelt tilstand. Men efter en omhyggelig behandling i Nationalmuseets laboratorium har det været muligt af opmåle dem og bestemme

deres snit. Det har på denne måde kunnet påvises, at de har principiel lighed med dragter fra Pt. Hope i Alaska, St. Lawrence Island og East Cape i Sibirien.

Fundene fra Nûgdlît bopladsen ikke alene bekræfter den tidligere antagelse, at der i tiden, formodentlig omkring år 1300, er sket en indvandring af folk, der i forholdsvis hurtigt tempo har taget vejen fra Nordalaska og østover til Grønland, men fundene viser også, at der må have været tale om et ikke ubetydeligt befolkningstilskud, – en invasion af energiske hvalfangere. Udgravningerne i Thule distriktet tyder på, at de ret hurtigt har opgivet de mest særprægede vestlige træk i redskabskulturen. Det kan finde sin forklaring i, at den på flere punkter mere fremskredne Inugsuk-kultur på det tidspunkt var dominerende på stedet. Ved Thule fandtes dog en gruppe huse, der tydelig viste blanding af de to kulturer. Men det er også muligt, at de fremmede slet ikke har slået sig til ro i Thule distriktet, men er gået videre sydover. De direkte beviser er ikke mange, men den begyndende forekomst af ildsteder i husene i Vestgrønland tyder i denne retning. Jeg har også tidligere fremsat den formodning, at disse folk har spillet en ikke uvæsentlig rolle i forbindelse med eskimoernes ekspansion sydpå, som sluttelig førte til fordrivningen af nordboerne. Det endelige svar vil bedst kunne gives gennem udgravninger over en bredere front i Melville Bugten og Nordgrønland, fortrinsvis på steder, der kan anses for at have været gunstige for hvalfangst.